NAPA
VRIJDAG 20 NOVEMBER 1981

Leraar maatschappijleer Fransisco Celaire:

"Ik leg het accent op verantwoordelijkheid"

(Door Roald Michel)

OP DE ANTILLIAANSE scholen is het vak maatschappijleer ingevoerd in 1968. Francisco Celaire geeft sinds 1975 maatschappijleer aan het Colegio Arubano. Ook daarvoor gaf hij al lessen van dezelfde strekking ondermeer bij de eerste verpleegstersopleiding op Aruba. Gezien de functie die maatschappijleer moet hebben voor de leerlingen, brengt de heer Celaire een gedegen achtergrond met zich mee. Niet alleen heeft hij de sociale academie en de voortgezette opleiding daarvan **afgerond, maar daarnaast getuigen zijn werkkringen en vrije tijd-bezigheden van een brede maatschappelijke belangstelling.**

Zo heeft hij ondermeer gewerkt als verpleger, was medeoprichter van een stichting ter behartiging van de belangen van Antillianen in het zuiden van Nederland, nam zes maanden waar bij Famia Planea, werkte geruime tijd bij de Voogdijraad op Aruba, is medeoprichter van Osticeba en is hier nog steeds als voorzitter zeer aktief, is coordinator van een instantie die mensen voorbereidt op het huwelijk, is vice-voorzitter van het Imelda-hof en zit in de commissie kriminaliteitsbestrijding.

Celaire vertelt dat het hier officieel nooit duidelijk geworden is waarom er maatschappijleer gegeven wordt. Tekenend hiervoor is dat, toen kortgeleden het vak ook ingevoerd werd op de basisscholen hij, ondanks herhaaldelijke vragen, niet in het bezit kon komen van de betreffende memorie van toelichting. De conclusie van Celaire:

"Wij willen niks, wij doen gewoon na wat Nederland doet". In Nederland is het vak wel doelbewust ingevoerd. Eigenlijk is het een komplete Europese beweging geweest met het doel om de Europese burger meer bewust te doen zijn van de sociale omgeving waarin hij leeft. Op school werd namelijk wel getracht de mens tot een intellectuele mens te vormen, maar aan zijn houding ten opzichte van het leven zelf werd nauwelijks of geen aandacht geschonken. Daarom werd het merendeel der mensen ook verrast toen iemand als Hitler de macht greep.

Zonder horten en stoten ging het in Nederland natuurlijk ook niet. Wie kun je vertrouwen om maatschappijleer te geven? Worden onze kinderen geen verkeerde ideeen opgedrongen? De discussie over deze vragen zet zich tot op heden voort.

GEEN LEERPLAN

Een leerplan maatschappijleer heeft Francisco Celaire nooit kunnen bemachtigen. Hij stelt alles zelf op. Het doel daarbij is om aan het kritisch sociale bewustzijn van de leerlingen te werken, waarbij het uiterst belangrijk is om bij de ontwikkelingsfase van het kind aan te sluiten. Zo kun je bijvoorbeeld wel hetzelfde thema hanteren op de basisschool en de HAVO, maar de manier waarop je het doet en de uitgebreidheid die je eraan geeft zullen verschillend moeten zijn. Ook om die reden is de vraag ontstaan of overleg hierover tussen de diverse leraren maatschappijleer niet nuttig zou zijn. Francisco Celaire: "Het aansluiten bij het nivo en belangstelling van de leerlingen, en ook de toekomst ervan, vereist steeds weer een andere aanpak en selectie van de te behandelen onderwerpen". Celaire heeft ook bezwaar tegen de term maatschappijleer. "Het gaat eigenlijk om maatschappelijke vorming, sociale vorming. Leer zit zo dicht bij godsdienstleer. Zo wereldbeschouwelijk ben ik echt niet bezig. Wel leg ik consequent bepaalde accenten: verantwoordelijkheid, verantwoordelijk zijn voor anderen, voor je daden. Dit keert steeds weer terug in mijn lessen".

"Elke leraar zou een maatschappijman kunnen zijn."

MOTIVEREN

Belangrijk is om de leerlingen voldoende te motiveren voor het vak. Het is geen examenvak, het is wel verplicht. Sommigen willen geen maatschappijleer kiezen voor hun vakkenpakket, maar het moet. Ook de samenstelling van de lesgroep kan problemen opleveren. Zo hebben leerlingen van HAVO-4 en VWO-5 nog nooit maatschappijleer gehad, terwijl zij die van de MAVO naar Colegio gaan dit wel reeds enige tijd gehad hebben. De bedoeling is dat de leerlingen eigenlijk zelf de les maken, maar met een man of dertig in de klas is dat geen eenvoudige opgave.

Soms lukt het wel en soms niet om samen een programma te maken. "De leraar moet steeds aanvullend, voorwaarde scheppend werken. Wel heb ik een aantal dingen in het achterhoofd waar ik het accent op wil leggen. Voor mij is bijvoorbeeld het gezin het fundament van onze maatschappij. Het komt altijd aan bod; welk onderwerp je ook gebruikt, als je het uitbreidt kom je altijd op het gezin uit".

Hij haalt dan o.a. het onderwerp kriminaliteitsbestrijding aan. Van daaruit kom je op gevangenis, reklassering, strafrecht, preventie en uiteindelijk weer bij het gezin. Deze manier van werken wijkt duidelijk af van datgene wat andere leerkrachten doen. "Zeker weten. De leerlingen zeggen ook dat ze bij mij niets leren, er wordt gepraat, het is gezellig, er wordt niet zo gewerkt. Maar het is wel werken, ik dokter niets voor hen uit. Ik wil weten hoe ver ze zijn en niet zeggen hoe ze het moeten doen".

KONFORMISTISCH

De heer Celaire heeft het gevoel dat onze samenleving nogal konformistisch is ingesteld. "In het algemeen hebben de leerlingen vrij naief-bewustzijn, wat vaak uitmondt in zwart-wit denken, imitatie van gedrag en in ere houden van vooroordelen. Het is moeilijk om binnen dit waardepatroon maatschappijkritisch bezig te zijn. En dat is nu juist wat ik wel zou willen. In eerste instantie probeer ik dan ook te werken aan de zelfkritiek van de leerling. Bovendien gaat het niet aan om keihard maatschappijkritisch bezig te zijn bij niet-volwassenen. Ik denk dat het erg manipulatief kan zijn om jonge mensen iets op te dringen. De middelbare scholier hangt nog te veel aan de leraar. Bij het Hoger Beroeps Onderwijs, zoals bijvoorbeeld onze pedagogische academie kan het wel. Daar mag je verwachten dat de leerlingen hun mannetje al staan. Voorzichtigheid is echter geboden. Het is niet goed om kinderen willens en wetens hun kop te laten stoten. Neem weer het gezin. De vorm daarvan kan vele gestalten aannemen. Er zijn meerdere manieren van samenleven met dezelfde functie. Ik bied hen de alternatieven aan zonder bijvoorbeeld te zeggen, weg met het gezin, neem liever iets anders. Daar kunnen ze thuis niet mee aankomen. De leerlingen dienen zelf een keuze te kunnen maken, en of ze dat inderdaad kunnen, zal straks wel blijken. Je móet zo bezig zijn, anders ben je niet met de leerling bezig, maar met jezelf".

De middelbare scholier hangt nog teveel aan de leraar, vindt Celaire, die juist wil proberen hun zoveel mogelijk zelf te laten doen.

Of de lessen maatschappijleer uiteindelijk iets opleveren voor de leerling is een open vraag. Dat is ook niet zo verwonderlijk, daar er geen meetinstrument voor bestaat. Er moeten wel cijfers gegeven worden, maar die geven niet aan hoe de leerling zich later zal opstellen in de maatschappij.

PERSOONSVORMING

"Ons onderwijs is zo ingericht dat er weining aan persoonsvorming wordt gedaan, of gedaan kan worden. De leraren worden er niet voor opgeleid. Het zijn doorgaans vakmensen die gewoon hun vak willen geven, waarbij doorgaans te weinig rekening wordt gehouden met de personen die in hun klas zitten. Terwijl ze eigenlijk toch wel aan persoonsvorming zouden kunnen doen via hun vak. Elke leraar zou een maatschappijman kunnen zijn. Ik neem het de leraren van Colegio niet kwalijk, niet zó kwalijk, maar als mensen stukken schrijven over het onderwijs, pedagogen, en er wordt niets gezegd over persoonsvorming, attitudevorming en de overdracht naar de leerling in de klas, dan word ik razend. Als we een andere onderwijsstructuur hadden, bijvoorbeeld één waar de vakken meer op elkaar afgestemd zouden zijn, waarbij leerkrachten gezamenlijk een bepaald onderwerp zouden uitdiepen (projectonderwijs) en dus ook de opleiding van leerkrachten daarop gericht zou zijn, dan is het de vraag of we nog een vak als maatschappijleer nodig zouden hebben. Iedere leraar geeft dan een stuk maatschappijleer en is dan eigenlijk in zijn hart maatschappijleraar. Maatschappijleraar is eigenlijk ontstaan omdat men in het huidige onderwijs een leemte vond, die men wilde opvullen. Als we helemaal opnieuw met de onderwijsstructuur zouden kunnen beginnen, zou alles doordrenkt moeten zijn van maatschappelijke vorming".

Zolang er nog leerkrachten als Francisco Celaire rondlopen, is de kans op goed onderwijs voor onze kinderen nog steeds aanwezig. Ons onderwijs zou meer van dit soort mensen kunnen gebruiken. Het gaat er niet alleen om om als leraar maatschappijleer voorwaarde scheppend bezig te zijn in de klas, de samenleving zelf moet ook voorwaarde scheppend zijn voor de leerkrachten. De opleiding van leerkrachten zou veel meer maatschappij gericht dienen te zijn, zowel kritisch als ondersteunend ten opzichte van onze samenleving. Misschien dat dan ergens in de verre toekomst het "vak" maatschappijleer inderdaad overbodig zal worden.